

mbt9710@gmail.com

המו"ל שלום צדוק
רחוב אריאלי 16/5
ביתר עילית
054-8419710

העלון מוקדש לע"נ
רבי יוסף בן חיים צאלח זצ"ל
נפטר ה' כסלו ה'תשע"ז

חודש אלול
עלון מס' 8

מסילות בני תימן

על שם רבינו יחיא צאלח (מהרי"ץ) זצוק"ל, גאון רבני תימן (ה'תע"ה-ה'תקס"ו)
לזכרו של הרה"ג רבי יוסף צדוק זצ"ל

ענין האשמורות (סליחות)

מדברי מורינו ורבינו פוסק עדת תימן מרן הגאון רבי יצחק רצאבי שליט"א
על פי תורת גאון עיונו מהרי"ץ גדול רבני תימן ותפארתם

ניתנו דמיון הבעל חוב, שנותנים לו בית הדין זמן שלושים יום למצוא כדי
גאולתו ולהיפטר מנושיו.

ומי זה האיש מרגיש אשר לא ירגו ותאחזנו פלצות, שאם לפני מלך בשר
ודם יביאו את דינו, הלא יחרד חרדה גדולה וישית עצות בנפשו ובכל לבו,
איך ובמה יוכל להיפטר לצאת חפשי בדינו. קל וחומר בן בנו של קל וחומר,
מה יש לו לעשות כשיביאוהו למשפט לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך
הוא השופט כל הארץ, כי בא יום פקודתו ודינו מגופו ובניו ומממונו, שהוא
יודע תעלומות, ואין צריך לפניו לא עדים ולא ראיה, שהכל גלוי לפניו, וביד
כל אדם יחתום, שראוי לחרד חרדה גדולה וכו'. והראשונים ז"ל אמרו
שמראש חודש אלול עד יום הכיפורים

שחולי הנפש דומה ליצירת הולד שנשלים
בארבעים יום, כך יצירת הנפש, כי בעל
תשובה קצתן שנוולד דמי, ע"כ.

וכתב מרן הגר"י רצאבי שליט"א בספרו
שלחן ערוך המקוצר (סימן ק"ט סעיף א'), וסמך לזה
מהפסוק אשר לא צדה והאלהים אינה לידו ושמתני לך
מקום, ראשי תיבות אלול, לומר לך כי חודש זה הוא
עת רצון לקבל תשובה על החטאים שעשה בכל השנה.
עוד אמרו דורשי רשומות, ומל ה' אלהיך את לבבך ואת לבב
זרעך, ראשי תיבות אלול. וכן אני לדודי ודודי לי, ראשי תיבות
אלול. וכן איש לרעהו ומתנות לאביונים, ראשי תיבות אלול.
רמז לשלושה דברים שהם תשובה, תפילה וצדקה, שצריכים
להזרוז בהם בחודש זה. ומל ה' רומז לתשובה, אני לדודי רומז
לתפילה, איש לרעהו ומתנות לאביונים רומז לצדקה.

המנהג שבני תימן קוראים לסליחות אלו הנאמרות בחודש אלול, בשם
אשמורות, משום שנוהגים לבוא לבתי כנסיות באשמורת האחרונה של
הלילה, לומר סליחות ותחנונים.

הרמב"ם (בפרק ג' מהלכות תשובה הלכה ד') כתב, נהגו כולם לקום
בלילה בעשרת ימי תשובה אלו, ולהתפלל בבתי כנסיות בדברי תחנונים
ובכיבושין עד שיאור היום, ע"כ. מדברי הרמב"ם הללו מוכח שבחודש אלול
לא היה ידוע לומר סליחות, ואף בעשרת ימי תשובה היו מתפללים בדברי
כיבושין ותחנונים. ולענין אמירתם בשבת, השיב הרמב"ם (סימן ר"ח)
שתחייב אלו כולן והבקשות והסליחות והתפילות המפורסמות מחיבור
הגאונים והמשוררים, אין להתיר כלל אמירת משהו מהן, לא ליחיד ולא
לציבור, לא בשבת ולא במועד, לפי שהחכמים הקפידו על משהו קל ביותר
מסוג זה לאומרו בשבת. ואמרו, שבת היא מלועוק ורפואה קרובה לבוא וכו'.

וכתב מהרי"ץ בהקדמתו לסדר האשמורות, בראש חודש אלול אמר
הקב"ה למשה עלה אלי הרה, שנתרצה הקב"ה בו למחול עוונם של ישראל
ממעשה העגל וכו', ולכן ראוי ונכון מנהג הקדושים לומר סליחות מראש
חודש אלול. ואף על פי שיש מקומות שנהגו לקום מחמשה עשר באלול,
ואחרים נהגו לקום בעשרת ימי תשובה, המנהג הנכון הוא מראש חודש
אלול וכו'. ודורשי רשומות אמרו, אני לדודי ודודי לי ראשי תיבות אלול,
ועל דרך שובו אלי ואשובה אליכם. וסופי תיבות ד' יוד"ן, כנגד ארבעים
יום שמתחילת החודש ועד יום הכיפורים. וכן אריה שאג מי לא ירא, ראשי
תיבות אלול, ראש השנה, יום הכיפורים, הושענא רבה. ואלו השלושים יום

מכתבי הרה"ג
רבי יוסף צדוק זצ"ל

עמל האדם בעולם הזה

כדי להקים עליה טרקלין נאה וגם פרוזדור רחב ידיים כראוי, כי אם תקצר מהטרקלין
על חשבון הפרוזדור, לא יהיה לטרקלין לא תואר ולא הדר. וסופך להתחרט, שהרי
הטרקלין הוא המקום הקבוע למגורים, והפרוזדור אינו אלא מעבר. לכן, עצתי היא
שתבנה קודם את הטרקלין עם כל חדריו, ובמה שישאר תבנה את הפרוזדור.

והנמשל הוא, שהאדם בעולם הזה צריך לדאוג קודם לטרקלין, היינו לעולם
הבא, וזאת על ידי לימוד תורה וקיום מצוות. כי הטרקלין הוא המושב הקבוע לחיי
הנשמה, והוא היעוד האמתי, כי הגוף אינו היעוד, שהיום הוא פה ומחר בקבר. ועל
האדם לעמול בעולם הזה, להכין עצמו לעולם הבא, ויפה שעה אחת של קורת רוח
בעולם הבא מכל חיי העולם הזה.

מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש (קהלת א', ג'), היינו הדברים
הגשמיים שהאדם עושה תחת השמש. אוכל, שותה, עובד, בונה בתים ומרבה
נכסים. על כל אלה אומר שלמה המלך ע"ה, מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול
תחת השמש. כי העולם הזה אינו אלא הכנה ומבוא אל העולם הבא, כמו שאמרו
חז"ל, העולם הזה דומה לפרוזדור בפני העולם הבא, התקן עצמך בפרוזדור כדי
שתיכנס לטרקלין (אבות פרק ד' משנה ט"ז). ומפרש רש"י, כשם שהרוצה להיכנס
לפני המלך מתקן תחילה ראשו וזקנו ומסדר מלבושיו, לפני שייכנס לארמון המלך,
כך צריך האדם לתקן עצמו בעולם הזה בתשובה ומעשים טובים, כי מי שטרח בערב
שבת יאכל בשבת.

ומביא החפץ חיים משל לאדם שהיתה לו קרקע קטנה, והזמין אדריכל שיתכנן לו
בניית טרקלין יפה עם פרוזדור גדול. אמר לו האדריכל, הקרקע שרכשת לא מספיקה

פרשיות השבוע

מכתבי רבי יוסף צדוק זצ"ל

פרשת שופטים

לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל (י"ז, י"א).
וכתב רש"י, אפילו אומר לך על ימין שהוא שמאל, ועל שמאל שהוא ימין.

בפרק השוכר את הפועלים (בבא מציעא דף פ"ו ע"א), בספק אם בהרת קדמה לשער לבן, הקב"ה אומר טהור, וכולהו מתיבתא אמרי טמא. ואמרי, מאן נוכח? רבה בר נחמני, דאמר אני יחיד בנגעים אני יחיד באהלות. שדרו שליחא בתריה, כי הוה ניהא נפשיה אמר טהור.

ושואל בדרשות הר"ן (דרוש חמישי), כיצד במותיבתא דרקייעא שידעו שהקב"ה מטהר, הם אומרים טמא? וביאר שאף שעל דרך האמת ספק טהור, אבל הכרעת התורה וההלכה נמסרה לחכמים בחייהם, ושכלם היה מחייב לטמא. לכן אמרו רבה בר נחמני יפסוק, כי הכרעת התורה נמסרה לחכמי ישראל.

ועל פי זה יש ליישב הגמרא בהגיגה (דף ט"ו ע"ב), אשכחיה רבה בר שילא לאליהו, אמר ליה, מאי קא עביד הקב"ה? אמר ליה, אמאי? משום דקא גמר דכולהו רבנן, ומפומיה דרבי מאיר לא קאמר. אמר ליה, אמאי? משום דקא גמר שמעתא מפומיה דאחר. אמר ליה, אמאי, רבי מאיר רימון מצא, תוכו אכל קליפתו זרק? אמר ליה, השתא קאמר רבי מאיר בני כך הוא אומר. ולכאורה יפלא, וכי הקב"ה לא ידע את ההסבר בזה שרבי מאיר רימון מצא? אלא לפי האמור מיושב, שרק אחרי שרבה בר שילא פסק שרבי מאיר רימון מצא וכו', או אז אמר הקב"ה, רבי מאיר בני כך אומר.

וזה הפירוש בדברי רש"י, אפילו אם אומר לך על ימין שהוא שמאל, מכל מקום צריכים לשמוע דברי חכמים. והרמב"ם שלמד חכמות חיצוניות, סמך על רבי מאיר שהביא הפסוק במשלי (כ"ב, י"ז), הט אונקן ושמוע דברי חכמים ולבך תשית לדעת, ולכן בתחילת ספר מורה נבוכים העתיק פסוק זה.

פרשת כי תצא

והשקת בה וגו', והיה אם לא הפצת בה (כ"א, י"א-י"ד).
ההבדל בין התיבות חשקת וחפצת, הדנה מצאנו אצל חמור שכתוב (בראשית ל"ד, ח') שכם בני חשקה נפשו בבתכם, ואצל שכם כתוב (שם, י"ט) כי חפץ בבת יעקב.

והביאור בזה שחשק הוא לשון רוחני, שהגשמה מתאוה לדבר רוחני, כמו שכתוב (דברים י', ט"ו) רק באבותיך חשק ה' לאהבה אותם, ובודאי ששם האהבה היא רוחנית. ואילו חפץ הוא תאוה גשמית, כמו שכתוב כי חפץ בבת יעקב. לכן בא חמור בחכמה ואמר שבנו שכם חשקה נפשו בבתכם, כי חפץ להידיבק בכם, כי אתם מיוחסים מנוע טהור. אך התורה העידה ששקך אמר, שכן כתוב וימהר הנער לעשות הדבר כי חפץ בבת יעקב, כלומר שהכל היה רק תאוה גשמית.

והנה כאן בפרשה בא היצר ואומר לאדם, מה שאתה מתאוה ליפת תאר, זה נובע מצדו לקרב אותה ליהדות, להכניס נפש תחת כנפי השכינה. אך התורה ירדה לסוף דעתו של אדם ואומרת לו שהמחשבה שלו שלילית, ואתה טועה, כי אין בה את המעלות שחשבת שיש בה, אלא כך דרכו של היצר הרע.

פרשת כי תבוא

ולקחת מראשית כל פרי האדמה (כ"ו, ב').

פרשתנו עוסקת במצות הבאת הביכורים, כדי להראות לאדם שבעצם כל רכושו מגיע מאת הבורא. כי אם יחשוב האדם שהוא מכוח עצמו מביא את הפרנסה, מכאן מתחילה התדרדרותו של האדם, באמרו כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה (דברים ח', י"ז).

המגיד מדובנא בספרו אהל יעקב מביא, שבמסורה כתוב שלוש פעמים המלה תועה. א', תועה בשדה (בראשית ל"ז, ט"ו). ב', חמורו תועה (שמות כ"ג, ד). ג', אדם תועה מדרך השכל בקהל רפאים ינוח (משלי כ"א, ט"ו).

ישנן שלוש סיבות המביאות את האדם לחטוא. א', ריבוי נכסים. ב', מזג רע בחומריותו ובהרכבו, שבגלל מזגו הרע נוטה אל מידות רעות ואל התאוות. ג', מינות נורקה בו, והוא חולי השכל שאמרו בזה חז"ל שאני מינות דמשכי, שזה נובע מלב רע.

על הסיבה הראשונה שהיא ריבוי נכסים נאמר תועה בשדה, היינו ריבוי עסקין ומלאכתו בשדה. ועל הסיבה השנייה נאמר חמורו תועה, והיינו שהאדם מגיע

לחטאים מחמת שהולך אחר החומריות. ועל הסיבה השלישית, שנורקה בו מינות, נאמר אדם תועה מדרך השכל בקהל רפאים ינוח. שאין תרופה למכתו, וגם סכנה לשומעים שיושפעו מדבריו, כמו שנאמר בנביא השקך כי מנסה ה' אתכם (דברים י"ג, ד').

ולבך רמזו חז"ל בראש השנה (דף ט"ז ע"ב) אמר רבי כרוספדאי אמר רבי יוחנן, שלושה ספרים נפתחים בראש השנה, של צדיקים גמורים, רשעים גמורים, ואחד של בינונים. צדיקים גמורים, נכתבים ונחתמים לאלתר לחיים. רשעים גמורים, נכתבים ונחתמים לאלתר למיתה. בינונים תלויים ועומדים מראש השנה עד יום הכיפורים, זכו נכתבים ונחתמים לחיים, לא זכו נכתבין למיתה. ומביאה הגמרא פסוק (תהלים ס"ט, ט), ימחור מספר חיים ועם צדיקים אל יכתבו.

וידוע מה שאמרו במשנה מסכת ראש השנה (פרק א' משנה ב'), כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון. ושואלת הגמרא, מאי כבני מרון. ועונה הגמרא שלושה פירושים, כבני אימרנא, כמעלות בית מרון (ויש גורסים, חורון), וכחיילות של בית דוד.

וכתב מהרש"א שכיוונו בזה על שלוש כתות שנדונים בראש השנה, שהם צדיקים, רשעים ובינונים. מאן דמפרש כבני אימרנא הוא כנגד הכת של רשעים, שכמו הצאן שנמנה לטבח, כן נמנו הרשעים למיתה. ומאן דמפרש כמעלות בית חורון מתכוון לכת של בינונים, שנמצאים במעלות, ומשם או שעולים לרום המעלות או שיורדים לבאר שחת. ומאן דמפרש כחיילות של בית דוד מרמז על צדיקים גמורים, כשם שחיילות של בית דוד הם מיוחסים, כדי שזכותם וזכות אבותם מסייעת.

כל פרשת מעשה הבאת הבכורים והעלאתם אל בית המקדש והבאתם לכהן, ואמירת הפסוקים ארמי אובד אבי, שמזכירים אותם באמירת ההגדה בליל הסדר. וכן ויציאנו ה' ממצרים ביד חזקה ובזרוע נטויה ובמורא גדול ובאותות ובמופתים, וכן ההמשך, ויביאנו אל המקום הזה ויתן לנו את הארץ הזאת ארץ זבת חלב ודבש, ועתה הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר נתת לי ה' וכו'.

וכל המעמד הזה היה נעשה ברב עם הדרת מלך, והיו מתכנסים מכל העיירות ולנים ברחובה של עיר, ובשחר הממונה אומר קומו ונעלה ציון אל ה' אלהינו. והשור הולך לפנים וקרניו מצופים זהב ועטרה של זית בראשו, להודיע שהביכורים משבעת המינים, והולכים ובכל הדרך קורין, שמחתי באומרים לי בית ה' נלך. וכשנכנסים לירושלים יוצאים לקראתם אנשי העיר, ואז קורין עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים. ועוד כל בעלי אומניות שבירושלים עומדין מפניהם ושואלין בשלומם, אחינו אנשי מקום פלוני, באתם בשלום. וכשמגיעין לחדר הבית נוטל כל אחד סלו על כתפו, ואומרין הללויה הללו אל בקדשו, והלויים אומרים ארוממך ה' כי דליתני וכו'.

אין ספק שזהו מעמד מרגש מאין כמוהו המחוק ומשריש אמונה בעם ישראל, בין אלו שמביאים את הביכורים ובין אלו שצפו בתהלוכה הזאת. וזו התכלית במעשה הקטן לכאורה, שהרי אם האדם יאמין שכל מה שיש לו הוא מאתו יתברך, ודאי שיבטח בה' ויפתח לבו לאהוב אותו יתברך, ויעשה רצונו בלב שלם. וממילא לא יגיע האדם לעבור על רצונו יתברך, אלא אדרבא יתן לבו לקיים מצוותיו ותורתו.

פרשת נצבים

והיה כי יבוא אליך הברכה והקללה והשבת אל לבבך (ל' א')

מצות התשובה מרומזת בפרשתנו בפסוק זה, ורואים שהברכה והקללה מביאה את האדם ומעוררת אותו לחזור בתשובה.

שואל האור החיים הקדוש, מדוע כתוב הברכה והקללה, הרי הקללה היא העונש שמביא את האדם לחזור בתשובה, ואילו הברכה אדרבא מביאה את האדם לידי בעיטה, כמו שכתוב (דברים ל"ב, ט"ו) וישמון ישורון ויעטש, ואם כן היה צריך לומר כי תבוא הקללה.

ומתרץ שעל ידי התשובה תבוא הברכה, שעל ידי שהאדם חוזר בתשובה, לא די לו שניצל מן העונש והקללה, אלא שעל ידה תבוא ברכה במעשי ידיו, בפרנסתו ובבנין ביתו.

ברכת שהחיינו במצוות

בשלחן ערוך המקוצר (סימן ק"י סעיף כ"א), שנחלקו הפוסקים אם לברך שהחיינו בליל שני בקידוש, ועל כן נוהגים שבקידוש ליל שני מניחין על השלחן פרי חדש, ואם אין לו אינו מעכב ומברך שהחיינו, כי אנו תופסין העיקר כפוסקים שאומרים שצריך לברך שהחיינו.

ובדין המטיל ציציות בבגד ישן, בשו"ת פעולת צדיק (חלק ב' סימן קס"ח) הביא את דעת הב"ח שדייק מדברי הרמב"ם (בפרק י"א מהלכות ברכות הלכה ט') דכתב, וכן כל מצוה ומצוה שהיא קנין לו, כגון ציצית ותפילין ומזוזה ומעקה וכו', מברך עליה שהחיינו. ובשלחן ערוך המקוצר (סימן מ"ה סעיף י') כתב, יש אומרים שגם אם הטיל ציצית לטלית ישן, מברך שהחיינו. ובהערות כתב, שלא נהגו כן לברך שהחיינו [ועיין בספר שולי המעיל (סימן ג' אות ל"ב) שהביא את דעת החיד"א, דאין הכרח בדעת הרמב"ם לברך שהחיינו על ציצית בבגד ישן].

ובספר הלכה ברורה (חלק א' עמוד ת"ה) כתב, אם הטיל ציציות חדשות בבגד טלית ישן, אינו מברך שהחיינו כלל. ומכל מקום, כיון שיש פוסקים שהולקים בזה וסוברים שאף בזה מברך שהחיינו, לכן טוב שמיד אחר שהתעטף בטלית זו, יקח פרי חדש או ילבש בגד חדש אחר, ויברך עליו שהחיינו.

גם בחזון עובדיה (פסח, הלכות בדיקת חמץ עמוד מ"ה) כתב, אין לברך ברכת שהחיינו על מצות בדיקת חמץ, ומכל מקום, הואיל וכמה פוסקים כתבו שצריך לברך שהחיינו על בדיקת חמץ, וכן הסכים הגאון פרי חדש, נכון להשתדל להשיג פרי חדש, ולהניחו לפניו בשעת הברכה על ביעור חמץ שלפני הבדיקה. אך יברך שהחיינו אחר שיתחיל קצת בבדיקה, כדי להסתלק מחשש הפסק, ואחר שיגמור הבדיקה יברך ברכת הנהנין על הפרי ויאכלנו. אבל אין זו אלא ממידת חסידות.

עוד דנו הפוסקים לענין המקיים מצוה בפעם הראשונה בחייו, האם יברך שהחיינו. ובהלכה ברורה שם כתב דמי שמקיים מצות ציצית בפעם הראשונה בחייו, אינו מברך שהחיינו אם אינה טלית חדשה. ובהערות כתב שדעת בעל הרוקח שמברך שהחיינו, והביא עוד בשם שו"ת חתם סופר (או"ח סימן נ"ה) שכתב דאם עושה מצוה שמתחייב בה בפעם הראשונה בחייו, כגון בר מצוה המניח תפילין בפעם ראשונה, מברך שהחיינו. ובביאור הלכה (סימן כ"ב) כתב, שאם לובש תפילין בפעם הראשונה לחייו יראה לחייב עצמו בברכת שהחיינו מדבר החייב, ויכוון על התפילין. ובמהדורות דרשו כתבו בשם הגר"ש אויערבאך זצ"ל שלא יקנה האב לבנו את התפילין אלא ביום הבר מצוה, ואז יוכל לברך שהחיינו, הן על עצם המתנה של התפילין והן על עצם הנחתן.

ובספר פסקי תשובות (חלק א' עמוד ר"ג) כתב דשאר מצוות שבתורה שזמנן בכל עת, כציצית, תפילין, מזוזה, שילוח הקן, מעקה, טבילה, הדלקת הנר וכדומה, אף על פי שעתה הוא מקיימן לראשונה, אין מברכים שהחיינו, כי מצוות לאו ליהנות ניתנו. ואף שדעת הרמב"ם (בפרק י"א מהלכות ברכות הלכה ט') לברך שהחיינו, אמרינן ספק ברכות להקל. אך גבי ברכת שהחיינו על ברית מילה ומצות פדיון הבן המונהג לברך שהחיינו לכל הדעות, וכמו שפסק בשלחן ערוך (יו"ד סימן ש"ה).

והקונה תפילין ומזוזה, בקונטרס כללי מהרי"ץ (שבשלחן ערוך המקוצר חלק ג' עמוד ש"ז) כתב שלדעת התוס' והר"ן והרשב"א אינו מברך, אך לדעת הרמב"ם מברך, ומנהיגו לברך כהרמב"ם. וכן הוא בקונטרס מועדי ה' (עמוד מ"ג), שכשמניח תפילין חדשים, וכן הקובע מזוזה או מעקה חדשים, המונהג גם כן על פי דעת הרמב"ם שכל מצוה שהיא קנין לו מברך עליה שהחיינו.

ובשלחן ערוך המקוצר הלכות קביעת מזוזה (סימן קס"ז סעיף י"ב) כתב, קודם שקובעה, יניחנה על מזוזת הפתח ויברך אשר קידשנו במצוותיו וציוונו לקבוע מזוזה. ומנהיגו שמוסיף לברך שהחיינו, ע"כ.

כתב מהרי"ץ בשו"ת פעולת צדיק (חלק ב' סימן קי"ח) בענין ברכת שהחיינו על ריח המתחדש משנה לשנה וז"ל, ראיתי בילדותי רבותי מברכין זמן על הורד וכו', ולא שמעתי מי שמפקפק בזה מחכמי דורנו. אמנם מקרוב נתחדש לרוב העם שלא לברך, מטעם המלך שיצא לאויר העולם ספר קיצור השל"ה, שכתב שם טעם שאין לברך זמן על הריח משום שהוא הנאת הנשמה, ואיך יאמר שהחיינו וקיימנו שהרי היא נצחית וקיימת, עיין שם. ולפי שראיתי קצת זקנים שעדיין מחזיקים במנהגם לברך זמן על חידוש ריח טוב, אמרתי לחוות דעתי ולחפש מהיכן סמכו להם הראשונים ז"ל. והרדב"ז בתשובותיו (חלק א' סימן רצ"ו) כתב שראוי לברך עליהם זמן, למר משעת ראייה ולמר משעה שהוא מריח בו, שהוא זמן הנאתו דומיא דשאר פירות. אף על גב דהרואה פרי אמרו, לאו דוקא פרי הראוי לאכילה, אלא הוא הדין פרי העשוי להריח, דכי היכי דאיכא הנאה באכילת הפירות, הכא נמי נהנה בריח הטוב, דמהאי טעמא תיקנו ברכה על הריח. והוא הדין והוא הטעם בברכת הזמן, דמאי שנא. וכך באמת מסקנת הרדב"ז מדכתב, ואני רגיל לברך זמן בשעה שאני נהנה מהפרי.

ובשערי יצחק (פרשת בהר ה'תשע"ד) הובא שמהרי"ץ בא ליישב את המנהג כיון שכך נהגו, רק שהתרופף מנהג זה בזמנו. אולם בזמננו קשה לדעת האם ישנו מנהג כזה, כיון שזהו דבר הנוגע רק לאנשים בודדים. אמנם דעת התורת חכם שאם זהו המנהג הקדום הרי שמנהג זה קיים גם היום, ובמקום מנהג אין אומרים ספק ברכות להקל.

ובקונטרס מועדי ה' (עמוד מ"ו) כתב על ריח טוב, יש אומרים שאין מברכין שהחיינו על הריח המתחדש משנה לשנה, כגון הורד, משום דמן הריח נהנית הנשמה, והנשמה היא נצחית. אבל מהרי"ץ והרבה פוסקים כתבו לברך מכמה טעמים נכוחים, וכן הוא מנהגינו [צ"ב מדוע כתב וכן מנהגינו, שהרי מהרי"ץ חיפש רק סמך לכך, אבל לא פסק כן לכתחילה. ושמא יש לכאור שהכוונה לאלו הנהגים כן, וכפי שהזכיר מהרי"ץ גופיה].

והנה בהלכה ברורה (או"ח סימן רט"ז, חלק י"א עמוד מ"ז) כתב, אין מברכים ברכת שהחיינו על ריח של דבר המתחדש משנה לשנה, ומריח זמנו בפעם הראשונה. ובהערות כתב דאף שהכנסת הגדולה הביא דברי הרדב"ז, בשיירי כנסת הגדולה כתב שאין לברך. ועוד הביא בשם הפוסקים, דלפי שסמכו ברכת הריח לפסוק כל הנשמה, והנשמה היא נצחית, לא שייך לומר שהחיינו וקיימנו, שהרי היא קיימת ונצחית בעצמה. עוד הביא דברי החיד"א בברכי יוסף שהביא דברי הרדב"ז, אך סיים שלא ראינו ולא שמענו בדרורנו ובדרות שלפנינו מי שמברך זמן על ריח, ושכן עמא דבר, ע"כ.

אך נראה שיש עצה לכך, ובכל מקום שיש מחלוקת הפוסקים גבי ברכת שהחיינו, אפשר לקחת פרי חדש או בגד חדש שודאי צריך לברך עליו שהחיינו, ויכוון לפטור את הספק.

וכן גבי ברכת שהחיינו בשעת קידושי כלה, אף שבשו"ת פעולת צדיק (חלק ג' סימן צ"ט) משמע שמברכים, בענף חיים כתב דאנן לא נהיגין בהך מילתא בעי"ת צנעא וסביבותיה. ובשלחן ערוך המקוצר (סימן ר"ו הערה ת"כ) כתב שמברכים שהחיינו על הטלית של חתן, שיוצאים בזה ממחלוקת הפוסקים אם צריך לברך שהחיינו על מצוה שבאה לידו עתה, ובפרט שדעת מאריה דאתרין מהרי"ץ שצריך לברך בשעת אירוסין. וצריך לומר דכיון שמהרי"ץ כתב כן, שראוי לברך, לכן אם יכולים לפטור על ידי טלית עדיף, ע"כ.

גם לגבי ברכת שהחיינו בליל שני של ראש השנה, כתב הרש"י (בהבדלי המנהגים) דקידוש ליל שני כמו בליל ראשון, ונוהגים להניח פרי חדש, וכשיברך שהחיינו יכוון גם עליו. ואם אין פרי חדש, על כל פנים יברך שהחיינו, ע"כ. וכן כתב

הראב"ד הגאון רבי שלמה אלקארה זצ"ל

וממקנת כספו. ביום השבת לאחר התפילה הוזמנתי אל בית הרב לסעודת שחרית, ביתו גדול ורחב ידיים בחדרים רבים, מרובים בכרים וכסתות כעשירי הארצות. רבים מתושבי העיר ונכבדיה באו לכבדני בביקורם, ע"כ.

גדולי הדור באותם שנים, מאחר וראו חרון אף ה', נתעוררו על מה עשה ה' ככה, ופשפשו במעשיהם. הם נתעוררו לתקן את מאמר התנא, על שלושה דברים העולם עומד, וכיון שהתחיל התנא בדין, שמע מינה שהוא תיקון העולם. הם עמדו ותיקנו חמש עשרה תקנות, לחיזוק העמדת הדין. בין התקנות, שלא ידונו אלא בשלושה ואפילו דין של פרוטה, ושיכתבו הטענות והפסק, ואין רשות לבני תורה אחרים שידונו במקום בית הדין, ואפילו הגדולים בתורה. ואם ידון דינו בטל ומימיו מי מערה ואפרו אפר מוקלה, ובית הדין מבטלים את מעשיו מאכן ולהבא, כיון שכבר נבחרו הדיינים, כמה"ר סלימאן אלקארה, וכמה"ר יחיא בן שלום הכהן, וכמה"ר יוסף בן דוד מנולי, וכן ככל עניני כתיבת שטרות וכתובות וגישין. וכן שלא יקדשו לחתן וכלה אלא בית הדין בלבד, ואם יש לבית דין איזה אונס, הרשות בידם למנות אחר שירצו.

בשנת ה'תרל"ב שלטו התורכים בתימן, ואז חזר הראב"ד רבינו שלמה אלקארה לגור בעיר צנעא. הממשלה הכתירה אותו בתפקיד חכם באשי, והוא מצא חן בעיני המלכות. רבינו ביקש לבטל כמה גזירות, ביניהם חוק קבוע שהוטל על היהודים, לנקות את אשפתות המוסלמים ולפנות העיר מנבלות סוסים וחמורים, וכן גזירת מס גולגולת אשר הושת על יהודי צנעא פעם בשנה. והנה בשנת ה'תרמ"ב התרוקנה השכונה בצנעא מחלק מתושביה, שנסעו חלקם למצרים וחלקם עלו לארץ ישראל, אך הממשלה חיבה על היהודים לשלם את אותו סכום מס כבכל השנים, כלומר, גם עבור אלו שכבר עזבו את תימן. רבינו שלמה שלח מכתב בקשה למושל התורכים להפחית את הסכום, יען שהעולים הם תחת הממשלה בארץ ישראל, ומשלמים את המסים שם, בקשתו התקבלה, ומנו את היהודים הנשארים בצנעא, ומאז היה נגבה סכום המסים כפי אותו חישוב (סערת תימן).

הראב"ד רבינו שלמה שימש בתפקידו כארבעים שנה, קטנים כגדולים מעטרים אותו ביראת כבוד. שכינה שרתה בבית דינו יחד עם חברי בית הדין, הדיינים הגאונים רבי יחיא הכהן זצ"ל (ראה עליו בגליון מספר 3), ורבי יחיא בן יעקב צאלח זצ"ל (בקרוב נכתוב אף אודותיו בעו"ה). לאחר פטירת חבריו, חברי בית הדין, נתמנו במקומם הגאונים רבי יוסף אלמנולי ורבי אברהם צאלח זצ"ל. בשלום, אחווה וצדק עבדו עבודת משרתם. הראב"ד היה מפקח על המשקולות שלא יחסרו, ועל מוכרי התבואה והפירות, שלא יפקיעו השערים ולא יעשקו העניים. חן וכבוד נתן לו האלהים, וכל דבריו נשמעים ומתקבלים.

רבינו נפטר בשיבה טובה בגיל שמונים וחמש, ביום רביעי ח' לחודש אלול ה'תרמ"ט. הספידו חברו, הדיין רבינו אברהם צאלח, וקונן עליו וי על האי שופרא דבלי בארעא.

(מתוך הספר מסילות בני תימן)

הראב"ד הגאון רבי שלמה אלקארה זצ"ל נולד בין השנים ה'תקס"ד ה'תקס"ט לאביו הראב"ד הגאון רבי יוסף אלקארה זצ"ל (ראה אודותיו בגליון מספר 3). עליו נכתב כי היה מוצלח בעסקיו, שכלו הזך ויופי קומתו היו מרשימים, דבר שפתיו חן והדר הביעו, בשבתו על כס הרבנות וכלל מעמד ומסיבה הוד מלכות חופפת עליו. שופט בצדק דלים, שובר זרוע עריצים, מקורות פסקי ההלכות והדינים היו שגורים וסדורים לו בפיו. מספרים כי פעם פסק היפך הרמב"ם שבדפוס, ובאו להראות לו טעותו. הוא ביקש ממושרתו להביא ספר הרמב"ם בכתב יד, והראה להם שכך הדין לפי הרמב"ם שבנוסחת כתב היד. שאלות רבות היה מקבל בדרך הילוכו, ומיד היה כותב התשובה בקצרה, באותו דף שבו נשאלה השאלה. תייר שביקר בתימן באותה תקופה, מר דוד בן שמואל קראסו, כתב שראה את רבינו שלמה שהלך יחף בשוק, והיה שופט בין איש לרעהו (ועיין בקובץ דברי חפץ גליון ד', ובשו"ת עולת יצחק חלק ג' סימן י' אות י"ז).

מעשה שהיה, שהביאו לפני חכמי הישיבה שאלה בענין כשרותה של פרה שנשחטה. חכמי הישיבה פסקו, שיש להטריף את הבהמה. באו הקצבים לפני רבינו שלמה, שעיין בספרים, ומצא שיש פוסק אחד שמתיר. התפלאו חכמי הישיבה, כיצד אפשר להכשיר על פי פוסק אחד. ענה להם רבינו שגם הוא פוסק, ורשאי להצטרף אל הפוסק ההוא, וביחד הם שנים, וכך יצילו את ממונם של ישראל [ובשלחן ערוך המקוצר סימן קכ"ו הערה י' ביאר בזה שאין כאן מילי בדבדחותא, אלא כיון שהיתה לו ראייה לדעת המכשירים בלעדי הפוסק ההוא, ממילא הם שני פוסקים. וכן כתב בשערי יצחק פרשת אחרי מות קדושים ה'תשע"ג].

רבינו שלמה נתמנה לתפקידו לאחר פטירת אביו רבינו יוסף, בשנת ה'תר"ט. אך לא ארכו הימים, וקהילת צנעא סבלה גזירות ורדיפות מהמושלים המוסלמים, עד שרבים ברחו לערים הסמוכות. עמם ברחו אף חכמי ישיבת מהרי"ץ, ובראשם ראש הישיבה רבינו יחיא בדיחי זצ"ל, והתיישבו בעיירת אלקבאל הסמוכה לעיר צנעא [הוא איזור המרובה במטעים, בפירות וירקות, מהלך כשעתיים שלוש מהעיר צנעא].

רבי יעקב ספיר, ששהה בתימן באותה תקופה כשלוהא דרבנן מטעם יהודי ירושלים, כתב בספרו על אותה קריה השוכנת חמישה עשר קילומטרים צפונית מערבית, מהלך ארבע שעות מהעיר צנעא. העיר הינה מקלט לפליטי רוהני צנעא, ובה מצא מקלט מארי סלימאן אלקארה אב"ד צנעא, ועמו רבים ונכבדים. הם בנו בתים מרווחים דו קומתיים, וכשבעים בתי אב צנעאנים מתגוררים בקריה זו, ולהם בית כנסת גדול של קהל צנעא. לאחר שנרגעו הרוחות, ויצאה קריאה אל פליטי צנעא לחזור לבתיהם, היה הראב"ד מארי סלימאן חוזר לצנעא למשך השבוע, לשבת על כס המושפט, וביום ששי ישוב לביתו ומשפחתו בקרית אלקבאל. הרב הינו מגדולי התורה, בקי אף בחכמת הקבלה ובעניני העולם, וברשותו ספרים יקרי ערך רבים, ירושה מאבותיו

לכל קוראי העלון
 העלון מודפס בחמשת אלפים עותקים בכל רחבי הארץ כל המעוניין להיות שותף יכול לתרום לבנק הבינלאומי סניף 177 מספר חשבון 162081 וכן המעוניין לשלוח חומר הלכתי במנהגי תימן או חומר על גדולי תימן ישלח למייל: mbt9710@gmail.com וכן בסלפון: 054-841-9710

"מורשת תימן"
 הטרכו לתעמיטי קדושה ויודאיקה בדרום בניסה תימן בלדי ושאמי
 • כל הספרים בניסה תימן בלדי שאמי
 • טליתות מיוחדות תימניות
 • תפילינים מיוחדות
 • סמכוני יודאיקה ויודאיקה
 • מוזות ובתי מדרש
 • יודאיקה
 ט"ו בריוון 30 אסקלון
בועז אשבל 050-7373234